

KAROL WOJTYŁA

WOBEC REFORMY
LITURGICZNEJ
W ARCHIDIECEZJI
KRAKOWSKIEJ

KS. PAWEŁ KUMMER

KAROL
WOJTYŁA

WOBEC REFORMY
LITURGICZNEJ
W ARCHIDIECEZJI
KRAKOWSKIEJ

KS. PAWEŁ KUMMER

KAROL WOJTYŁA

WOBEC REFORMY
LITURGICZNEJ
W ARCHIDIECEZJI
KRAKOWSKIEJ

Kraków 2022

ks. Paweł Kummer
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
 <https://orcid.org/0000-0002-3487-158X>
 pkummer@diecezja.pl

© Copyright by Paweł Kummer, 2022

Recenzenci: dr hab. Michał Białkowski, prof. UMK; bp prof. dr hab. Jan Kopiec

Opracowanie redakcyjne: Jakub Jura

Korekta: Patrycjusz Pilawski

Projekt okładki: Aleksandra Winiarska

ISBN 978-83-8138-633-3 (druk)

Na okładce wykorzystano zdjęcie abp. Karola Wojtyły w dniu ingresu do katedry na Wawelu (8 marca 1964 r.), AKMKr, sygn. AW III 41/22

Publikacja dofinansowana przez Fundację Jana Pawła II –
Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu w Rzymie

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

*Kochanym Rodzicom
w 50. rocznicę sakramentu małżeństwa*

Spis treści

WYKAZ SKRÓTÓW	11
WSTĘP	13
ROZDZIAŁ I. RUCH ODNOWY LITURGICZNEJ W KOŚCIELE RZYMSKOKATOLICKIM W I POŁOWIE XX W. 21	
1.1. Geneza ruchu odnowy liturgii	21
1.1.1. Opactwo Solesmes – pierwszy ośrodek ruchu liturgicznego	23
1.2. Klasyczny ruch liturgiczny i inne ośrodki jego działalności	27
1.2.1. Belgia	28
1.2.2. Niemcy	31
1.2.3. Austria	39
1.3. Promocja ruchu liturgicznego	45
1.3.1. Nauczanie papieży	46
1.3.2. Międzynarodowe kongresy liturgiczne	50
1.4. Ruch liturgiczny w Polsce	53
1.4.1. Działalność księży Jana Korzonkiewicza i Michała Kordela	54
1.4.2. Posługa benedyktynów w Tyńcu	60
1.4.3. Inne ośrodki liturgiczne w Polsce	62
ROZDZIAŁ II. KAROL WOJTYŁA W ŻYCIU LITURGICZNYM ARCHIDIECEZJI KRAKOWSKIEJ DO 1963 R. 67	
2.1. Świecenia kapłańskie i prymicje	69
2.2. Troska ks. Karola Wojtyły o życie liturgiczne w okresie studiów rzymskich oraz w parafiach: Wniebowzięcia NMP w Niegowici i św. Floriana w Krakowie	71
2.3. „Memoriał Tyniecki” o odnowie liturgii w Polsce i aktywność naukowo-publicystyczna	78

2.4. Celebracje dla duszpasterstwa akademickiego	84
2.5. Nominacja i konsekracja biskupia ks. Karola Wojtyły	88
2.5.1. Przygotowanie do sakry biskupiej	90
2.5.2. Obrzęd i wyjaśnienie sakry biskupiej ks. Karola Wojtyły	93
2.5.2.1. Obrzędy wstępne konsekracji	94
2.5.2.2. Udzielenie święceń biskupich	96
2.5.2.3. Zakończenie konsekracji	100
2.6. Celebracje bp. Wojtyły przed reformą liturgii	103
2.6.1. Prymicje biskupie	105
2.6.2. Katedra wawelska	107
2.6.3. Celebracje w Nowej Hucie	112
2.6.4. Liturgia i troska o nią w trakcie wizytacji kanonicznych (lata 1959-1963)	113
2.6.5. Posługa sakramentalna dla „środowiska”	120
2.6.6. Biskup Wojtyła szafarzem święceń	122
2.6.7. Inne obowiązki bp. Karola Wojtyły	124
 ROZDZIAŁ III. ARCYBISKUP KAROL WOJTYŁA WOBEC SOBOROWEJ KONSTYTUCJI O LITURGII I JEJ REALIZACJI W KOŚCIELE POWSZECHNYM I W POLSCE	
3.1. Metropolita krakowski – uczestnik soboru i promotor realizacji jego postanowień	129
3.1.1. Przygotowanie bp. Wojtyły do udziału w soborze	132
3.1.2. Udział w soborze i wystąpienie na temat odnowy liturgii	134
3.1.3. Wprowadzanie soborowej odnowy liturgicznej	140
3.2. Powstanie i przyjęcie Konstytucji o liturgii	151
3.2.1. Przygotowanie projektu Konstytucji o liturgii	152
3.2.2. Zmiany w liturgii proponowane przez duchowieństwo archidiecezji krakowskiej	155
3.2.3. Soborowa debata nad Konstytucją o liturgii	158
3.2.4. Wprowadzanie założeń reformy liturgicznej po Soborze Watykańskim II	162
3.3. Recepcja Konstytucji o liturgii w polskim Kościele	165
3.3.1. Przekład dokumentów Stolicy Apostolskiej na język polski	168
3.3.2. Stanowisko Episkopatu Polski odnośnie do reformy liturgicznej	169
3.3.3. Dokumenty liturgiczne Episkopatu	171

3.3.3.1. „List do duchowieństwa w związku z wejściem w życie Konstytucji soborowej o liturgii świętej” (2 IV 1964)	173
3.3.3.2. „List pasterski biskupów polskich z okazji wejścia w życie Konstytucji soborowej o liturgii świętej” (2 IV 1964)	174
3.3.3.3. „List biskupów polskich do wiernych na wejście w życie instrukcji o wykonaniu Konstytucji o liturgii świętej na dzień 7 marca 1965 r.”	176
3.3.3.4. „List do duchowieństwa o wejściu w życie instrukcji w sprawie należytego wykonywania Konstytucji o liturgii świętej”	177
3.3.4. Wprowadzenie języka polskiego do liturgii	179
3.3.5. Nowe księgi liturgiczne	181
3.4. Działalność kard. Wojtyły w Kongregacji Kultu Bożego i Sakramentów	183
3.4.1. Przygotowanie ksiąg liturgicznych	184
3.4.2. Współpraca z konferencjami biskupimi	187
ROZDZIAŁ IV. TROSKA ABP. KAROLA WOJTYŁY O BUDOWĘ STRUKTUR DIECEZJALNYCH DLA REALIZACJI REFORMY LITURGICZNEJ	
4.1. Karol Wojtyła, <i>U podstaw odnowy</i>	191
4.2. Instytut Liturgiczny	195
4.2.1. Idea Studium Liturgicznego	196
4.2.2. Inauguracja i funkcjonowanie Studium Liturgicznego (1966-1968)	200
4.2.3. Początki Instytutu Liturgicznego w Krakowie	203
4.2.4. Sekcja praktyczna i teoretyczna	208
4.2.5. Sekcja muzyki liturgicznej	213
4.3. Komisja liturgiczna	215
4.3.1. Powołanie komisji w archidiecezji krakowskiej	217
4.3.2. Statut Komisji Liturgicznej Archidiecezji Krakowskiej	220
4.3.3. Odnowa liturgii w świetle działalności diecezjalnej komisji liturgicznej ..	221
4.4. Komisja ds. Muzyki Kościelnej	227
4.4.1. Powołanie posoborowej komisji	228
4.4.2. Statut Komisji Muzyki Sakralnej	228
ROZDZIAŁ V. PROTEKTORAT ABP. KAROLA WOJTYŁY NAD ODNOWĄ LITURGICZNĄ W ARCHIDIECEZJI KRAKOWSKIEJ	
5.1. Sprawowanie liturgii i udzielanie sakramentów	232
5.2. Troska o Liturgiczną Służbę Ołtarza	242
5.3. Ruch Światło-Życie	255

5.3.1. Charyzmat liturgiczny ruchu oazowego	258
5.3.2. Protektorat metropolity nad działalnością ruchu oazowego	260
ROZDZIAŁ VI. REFORMA LITURGICZNA W „WOJTYŁOWYM” DUSZPASTERSKIM SYNODZIE ARCHIDIECEZJI KRAKOWSKIEJ I I SYNODZIE METROPOLII KRAKOWSKIEJ.....	
6.1. Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej	277
6.1.1. Liturgia i odnowa życia religijnego przez liturgię we wstępnej dyskusji synodalnej	280
6.1.2. Inauguracja i codzienna praca synodu	282
6.1.3. Synodalna Komisja ds. Kultu Bożego	291
6.1.4. Dokument końcowy synodu pt. „Eucharystia źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego”	299
6.1.4.1. Koncepcja projektu dokumentu końcowego	300
6.1.4.2. Historia projektu dokumentu	307
6.1.4.3. Synod o reformie liturgicznej	309
6.1.4.4. Zatwierdzenie dokumentu i informacja o zmianach w tekście... ..	314
6.1.5. Zakończenie synodu w obecności papieża Jana Pawła II	315
6.2. Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej	317
6.2.1. Przygotowanie do synodu	320
6.2.2. Działalność Zespołu Konsultacyjnego „Liturgia”	322
6.2.3. Uchwały synodalne o liturgii	325
ZAKOŃCZENIE	329
BIBLIOGRAFIA	337
STRESZCZENIE	373
SUMMARY	375
SPIS FOTOGRAFII	377
INDEKS OSOBOWY	381

Wykaz skrótów

AAS	– „Acta Apostolicae Sedis”, Romae
AAW	– Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie
abp	– arcybiskup
AKKK	– Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej
AKKW	– Akta Kardynała Karola Wojtyły
AKLE	– Archiwum Komisji Liturgicznej Episkopatu
AKMKr	– Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie
Arch.UPJP2	– Archiwum Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
b.k.	– brak kart
b. sygn.	– brak sygnatury
bp	– biskup
DB	– Sobór Watykański II, <i>Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”</i>
dk.	– diakon
ds.	– do spraw
DSAK	– <i>Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972-1979</i> , t. 1: <i>Przebieg prac synodalnych, dokumenty synodu</i> ; t. 2: <i>Dokumentacja</i> , Kraków 1985
IL	– Instytut Liturgiczny w Krakowie
IOe	– Sobór Watykański II, <i>Instrukcja „Inter Oecumenici”</i>
k.	– karta
kan.	– kanonik
kard.	– kardynał
KEP	– Konferencja Episkopatu Polski
KGEP	– Komisja Główna Episkopatu Polski
KL	– Sobór Watykański II, <i>Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”</i>
kol.	– kolumna

ks.	– ksiądz
LJ	– „Liturgisches Jahrbuch”
LS	– „Liturgia Sacra”
LKP	– Liturgiczna Komisja Przygotowawcza
MC	– <i>Encyklika Piusa XII „Mystici Corporis Christi”</i>
MD	– <i>Encyklika Piusa XII „Mediator Dei”</i>
mps	– maszynopis
MS	– <i>Instrukcja o muzyce w świętej liturgii „Musicam Sacram”</i>
Notificationes	– „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi”
NP	– „Nauczyciel i Pasterz”. Listy pasterskie, komunikaty, zarządzenia 1959-1978
NP*	– „Nauczyciel i Pasterz”. Listy pasterskie, komunikaty, zarządzenia 1959-1978, uzupełnienie tomu I
NPS	– „Nasza Przyszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce”
o.	– ojciec
pkt	– punkt
prał.	– prałat
pw.	– pod wezwaniem
PWT	– Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie
rkps	– rękopis
RBL	– „Ruch Biblijny i Liturgiczny”
RT	– „Roczniki Teologiczne”
s.	– strona
SKL	– Soborowa Komisja Liturgiczna
SP	– „Studia Płockie”
SPK	– I Synod Prowincji Krakowskiej
SPP	– Sekretariat Prymasa Polski
sygn.	– sygnatura
t.	– tom
WDP	– „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie”
WSDAK	– Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Krakowskiej
WWK	– „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”

Wstęp

Sobór Watykański II (1962-1965) był niewątpliwie jednym z największych wydarzeń w najnowszej historii Kościoła. Zwołany w celu odnowy i dostosowania się do zmieniających się warunków współczesnego świata, rozpoczął nową epokę w dziejach Kościoła, ubogacając go zarówno pogłębieniem świadomości o nim samym, jak i szerokim zwróceniem się ku światu. Vaticanum II, mocno osadzony w tradycji i jednocześnie szeroko otwarty na „nowe”, stworzył bezprecedensową szansę reformy i odnowy życia kościelnego we wszystkich jego wymiarach¹.

Pośród dokumentów Vaticanum II uwagę zwraca Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium” (dalej: Konstytucja o liturgii), której uchwalenie nadało kierunek reformie liturgii Kościoła rzymskokatolickiego, przygotowywanej przez wiele lat przez oddolny ruch liturgiczny i działalność papieża Piusa XII². Reforma liturgii prawie niezmiennie od Soboru Trydenckiego stała się faktem nieodwracalnym. Nie urzeczywistniła się ona w ciągu kilku miesięcy, a nawet kilku lat. Był to długi proces, w pierwszej kolejności przygotowania gruntu odnowy w mentalności duchownych i świeckich, a później realizacji etapami pewnych projektów. Publikacje opisujące historię tego okresu oraz wspomnienia tych, którzy brali udział w przygotowaniu reformy liturgii, potwierdzają, że chociaż była to praca piękna, to jednak nie brakowało zgrzytów i ostrych sprzeciwów³.

Polscy ojcowie soborowi twierdzili, że wprowadzanie uchwał Vaticanum II w Polsce będzie trwało około 20 lat⁴. W rzeczywistości perspektywa dwóch

1 Por. W. Góralski, *Sobór Watykański II – dar i zadanie: w 40-tą rocznicę zakończenia*, SP 2006, t. 34, s. 112.

2 Por. Jan Paweł II, *Prawdziwa i głęboka odnowa liturgiczna*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1996, nr 7-8, s. 42-43.

3 Por. A. Dudek, *Teologiczne założenia odnowy i reformy liturgicznej II Soboru Watykańskiego*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 2017, nr 2, s. 92.

4 Por. M. Białkowski, *Protokoły konferencji polskich ojców soborowych. Zbiór dokumentów 1962-1965*, Lublin 2019, s. 632-633.

dekad okazała się niewystarczająca, by w Kościele polskim w pełni wprowadzić w życie wszystkie uchwały soborowe⁵. W realizacji recepcji soboru w Polsce można wyróżnić trzy zasadnicze fazy: wczesną (1965-1978) z wyraźnie wyodrębnionymi dwoma podokresami: 1965-1972 i 1972-1978, dojrzałą (1978-1989) i późną (1989-1999)⁶.

Biskup Karol Wojtyła uczestniczył i współdziałał w pracach Soboru Watykańskiego II, co później pozostało trwałym punktem odniesienia dla jego wszelkiej papieskiej działalności. Jednak Karol Wojtyła jako jeden z uczestników Vaticanum II i jego gorliwy promotor nadal jest jeszcze mało znany. Okres posługi pasterskiej Karola Wojtyły w Krakowie był czasem realizacji postanowień soborowych. Jednym z nich było wprowadzenie reformy liturgicznej, która w kilku miejscach archidiecezji była już realizowana „oddolnie”⁷. Autor niniejszej pracy

5 Por. i d e m, *Recepcja Soboru Watykańskiego II w Polsce w 1972-1978. Pomiędzy bullą „Episcoporum Poloniae coetus” a wyborem Kardynała Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową*, „Studia Pelplińskie” 2018, s. 29.

6 Więcej spostrzeżeń na temat kierunków oraz tempa wprowadzania uchwał Soboru Watykańskiego II w Polsce podaje: i d e m, *Od Vaticanum II do bulli „Episcoporum Poloniae coetus”. Pierwsza faza recepcji Soboru Watykańskiego II w Polsce (1966-1972) – wybrane zagadnienia*, [w:] *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 2: 1956-1972, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin–Warszawa 2017, s. 67-100; i d e m, *Początki odnowy posoborowej w Kościele katolickim w Polsce (do 1972 r.). Zarys wybranych problemów*, NPS 2017, nr 128, s. 229-272; i d e m, *Odnowa posoborowa w Kościele katolickim w Polsce w latach 1972-1978. Zarys wybranych problemów*, NPS 2018, nr 129, s. 387-446; i d e m, *Od bulli „Episcoporum Poloniae coetus” do wyboru Kardynała Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową. Druga faza recepcji Soboru Watykańskiego II w Polsce (1972-1978) – wybrane zagadnienia*, [w:] *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 3: 1972-1978, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin–Warszawa 2018, s. 87-132; i d e m, *Odnowa posoborowa w Kościele katolickim w Polsce w latach 1978-1989. Zarys wybranych problemów*, NPS 2018, nr 130, s. 263-323.

7 Już w 1963 r. w Nowym Targu, w „starym kościele” pw. św. Katarzyny ks. Franciszek Chowańiec odprawiał Msze św. dla młodzieży twarzą do ludzi i używał języka ojczystego podczas lektury czytań mszalnych. Bez wątpienia działalność ks. Chowańca przy „oddolnym” wprowadzaniu reformy liturgicznej pozostała w pamięci wielu ówczesnych nowotarskich ministrantów. W tamtym czasie posługującym przy ołtarzu był ojciec autora publikacji, który w dni powszednie służył do Mszy św. w rycie przedsoborowym, a w niedzielę pomagał ks. Chowańcowi w przygotowaniu posoborowego ołtarza, służąc następnie do Mszy św. „versus populum”. Duszpasterz nowotarski wprowadził również nowe szaty liturgiczne (ornat gotycki dla celebransa i alby dla ministrantów) oraz przeprowadził dla ministrantów czytających słowo Boże specjalny całoroczny kurs (wypracowany przez ks. Błachnickiego) zakończony egzaminem. Po tak przeprowadzonej „innowacyjnej” formacji odbyło się pierwsze w diecezji błogosławieństwo lektorów, którego w 1969 r. dokonał kard. Karol Wojtyła. Rezultaty pracy duszpasterskiej ks. Chowańca musiały być bardzo widoczne, skoro po przeprowadzeniu wizytacji kard. Wojtyła postanowił przenieść ks. Chowańca do seminarium duchownego. Mianując go prefektem kleryków, metropolita krakowski miał powiedzieć: „Chciałabym, by liturgia w seminarium wyglądała tak, jak w Nowym Targu, aby alumni tak uczestniczyli we Mszy Świętej, jak to czyni tutejsza młodzież”. Na temat reformy liturgicznej zainicjowanej w Nowym Targu autor pracy wielokrotnie rozmawiał z ks. Chowańcem, który podkreślał, że zgoda metropolity krakowskiego na „oddolną reformę” oraz protektorat kard. Wojtyły w tej dziedzinie po zakończeniu

podjął więc zadanie przedstawienia roli Karola Wojtyły w procesie odnowy liturgicznej wprowadzonej powagą Vaticanum II.

Dysertacja pt. „Karol Wojtyła wobec reformy liturgicznej w archidiecezji krakowskiej” została napisana na podstawie źródeł znajdujących się przede wszystkim w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Są to rękopisy i maszynopisy wypowiedzi, homilii, listów, przemówień i sprawozdań z wizytacji kanonicznych metropolity krakowskiego. Ważnym materiałem źródłowym jest „Księga czynności biskupich” Karola Wojtyły, a także dekrety arcybiskupa krakowskiego, zatwierdzone przez niego statuty oraz wszelka dokumentacja związana z działalnością Duszpasterskiego Synodu Archidiecezji Krakowskiej i I Synodu Prowincji Krakowskiej. Wnikliwą analizą zostały objęte również publikacje Karola Wojtyły, w tym najważniejsza pt. *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, będąca unikalnym „vademecum” do wprowadzenia postanowień soborowych w Kościele krakowskim. Autor pracy wykorzystał również źródła znajdujące się w Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej, Archiwum Ośrodka Dokumentacji i Studium Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie oraz Archiwum Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. W pracy zostały wykorzystane także materiały znajdujące się w archiwach: Instytutu Liturgicznego w Krakowie, Opactwa Benedyktynów w Tyńcu, Kolegiaty św. Floriana w Krakowie, Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Krakowskiej, Ruchu Światło-Życie w Krościenku i Lublinie, Fundacji Szlaki Papieskie, L'Osservatore Romano oraz Archiwum Komisji Liturgicznej Episkopatu w Warszawie. Analizą badawczą zostały objęte również dokumenty papieskie, nauczanie soborowe oraz listy Episkopatu Polski. Bardzo przydatnym w powstawaniu pracy było opracowanie ks. A. Bonieckiego pt. *Kalendarium życia Karola Wojtyły*.

Na temat odnowy liturgicznej w archidiecezji krakowskiej nie powstało dotąd całościowe opracowanie. Dotychczasowa literatura przedmiotu to artykuł ks. S. Koperka pt. *Protektorat kard. Karola Wojtyły nad rozwojem życia liturgicznego w Archidiecezji Krakowskiej*, pozycja książkowa ks. J. Mieczkowskiego pt. *Krakowski Instytut Liturgiczny* oraz artykuł tego samego autora pt. *Reforma liturgiczna Soboru Watykańskiego II w opinii i życiu alumnów Archidiecezjalnego Seminarium Duchownego w Krakowie w latach jej wprowadzania*. Niemalą pomocą w opracowaniu zagadnienia były publikacje ks. J. Dyducha o posoborowej działalności metropolity krakowskiego. Autor dysertacji skorzystał także z pozycji książkowej

Vaticanum II przyczyniły się do spokojnego i konsekwentnego wprowadzenia odnowy w całej archidiecezji. Por. G. Ryś, *O krakowskie aggiornamento. Archidiecezja krakowska pod rządami arcybiskupa Wojtyły (1963-1978)*, [w:] *Kościół krakowski w tysiącleciu*, Kraków 2000, s. 467. Więcej na temat ks. Franciszka Chowańca w: *Na wspólnej drodze z księdzem prałatem Franciszkiem Chowańcem*, red. D. Czajki, Kraków-Włosienica-Siedlce 2016.

tego samego autora pt. *Kanoniczne wizytacje parafii kardynała Karola Wojtyły* oraz pracy magisterskiej ks. M. Gorazda pt. *Działalność Archidiecezjalnej Komisji ds. Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego w Krakowie w latach 1965-2001*.

Literatura naukowa dotycząca szeroko pojętej odnowy liturgicznej liczy już wiele znaczących opracowań. Wszechstronną ocenę wprowadzania reformy liturgicznej w Kościele po Soborze Watykańskim II przedstawili m.in. A. Bugnini oraz P. Jounel⁸. Wśród polskich autorów odnową liturgiczną w ogóle zajmowali się m.in.: S. Araszczyk, S. Cichy, J. J. Kopeć, S. Koperek, F. Małaczyński, B. Matczak, J. Miazek, H. J. Sobeczko, J. Stefański, Z. Stokłosa i W. Świerzawski⁹. Ważne są opracowania na ten temat opublikowane w „Rocznikach Teologicznych”¹⁰ oraz całościowe

8 A. Bugnini, *La riforma liturgica (1948-1975)*, Roma 1983; A. Bugnini, P. Jounel, R. Kaczynski, G. Pasqualetti, *Liturgia opera divina e umana. Studi sulla riforma liturgica*, Roma 1982. Więcej na temat A. Bugnini zob. J. Stefański, Abp A. Bugnini (1912-1982) – promotor posoborowej odnowy liturgicznej, RBL R. 36, 1983, nr 4, s. 329-334.

9 S. Araszczyk, *Odnova liturgii po Soborze Watykańskim II – zdrowa tradycja i uprawniony rozwój*, [w:] *Misericordia et veritas. Księga jubileuszowa dla uczczenia biskupa Ignacego Deca*, t. 2: *W darze*, red. A. Tomko, Wrocław 2014, s. 227-236; idem, *Recepcja Konstytucji o liturgii w Kościele w Polsce*, LS 2013, nr 2, s. 337-355; S. Cichy, *Odnova liturgiczna Soboru Watykańskiego II. Rzeczy dokonane – idee przewodnie – perspektywy*, RBL R. 39, 1986, nr 1, s. 4-15; idem, *Ruch liturgiczny jako „przejście Ducha Świętego w Kościele”*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2005, t. 21, s. 173-188; J. Stefański, *Liturgia w odnowie*, Gniezno 2000; H. J. Sobeczko, *Pastoralne wyzwania Konstytucji „Sacrosanctum Concilium” dla Kościoła w Polsce*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2005, t. 21, s. 233-247; idem, *Recepcja soborowej reformy i odnowy liturgicznej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem diecezji opolskiej*, [w:] *Wprowadzanie soborowej odnowy liturgicznej*, red. E. Mateja, R. Pierskała, Opole 1999, s. 63-86; J. J. Kopeć, *Reforma liturgii po 30 latach od edycji Soborowej Konstytucji „Sacrosanctum Concilium”*, [w:] *Studia liturgiczno-pastoralne*, t. 2, red. H. J. Sobeczko, Opole 1994, s. 11-39; idem, *Ruch liturgiczny, reforma i odnova liturgiczna*, RBL R. 38, 1985, nr 4-5, s. 265-285; B. Nadolski, *Recepcja Konstytucji „Sacrosanctum Concilium” w Polsce*, RBL R. 39, 1986, nr 1, s. 15-20; B. Matczak, *Cipriano Vagaggini OSB i reforma liturgiczna*, Tyniec 2013; F. Małaczyński, *Realizacja odnowy liturgii w Polsce*, RBL R. 43, 1990, nr 1-2, s. 60-68; idem, *Szczyt i źródło życia Kościoła. O recepcji soborowej reformy liturgii Kościoła w Polsce*, Kraków 2021; Z. Stokłosa, *Die Rezeption der Liturgiereform in Polen nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil*, [w:] *Liturgiereform und Bistum. Gottesdienstliche Erneuerung nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil*, red. J. Bärsch, W. Haunerland, Regensburg 2013, s. 487-512; W. Świerzawski, *25 lat odnowy liturgicznej*, RBL R. 43, 1990, nr 1-2, s. 5-8.

10 Artykuły wymienione w tym przypisie znajdują się w RT 2003, z. 8: J. J. Kopeć, *Reforma liturgii Soboru Watykańskiego II w czterdziestą rocznicę ogłoszenia konstytucji „Sacrosanctum Concilium”*, s. 11-48; S. Koperek, *Odnowiona liturgia szansą pogłębienia życia duchowego i apostołatu wspólnot zakonnych*, s. 267-277; H. J. Sobeczko, *Inicjatywy Komisji Liturgicznej Episkopatu Polski dotyczące wprowadzenia soborowej reformy liturgicznej w Polsce*, s. 69-88; G. Majka, *Odnova liturgii w Zakonie Kapucynów w Polsce po Soborze Watykańskim II*, s. 347-352; S. Cichy, *Reforma liturgiczna w Kościele katowskim w latach 1975-2000*, s. 289-295; G. Bereszyński, *Odnova liturgii w archidiecezji warszawskiej*, s. 296-309; J. Sroka, *Reforma liturgii w diecezji przemyskiej (dawniej i dziś)*, s. 310-318; A. Rojewski, *Recepcja reformy liturgii w diecezji płockiej po Soborze Watykańskim II*, s. 319-325; P. Petryk, *Reforma liturgiczna w diecezji lubelskiej*, s. 326-333; K. Matwiejuk, *Reforma liturgiczna w diecezji siedleckiej*, s. 334-339; M. Tschuschke, *Reforma liturgii w archidiecezji poznańskiej*, s. 340-341.

dysertacje dotyczące wprowadzania odnowy liturgicznej w poszczególnych diecezjach w Polsce¹¹.

Temat rozprawy „Karol Wojtyła wobec reformy liturgicznej w archidiecezji krakowskiej” zawiera kilka elementów składowych. Chodzi bowiem o ukazanie roli Karola Wojtyły: księdza, biskupa pomocniczego i metropolity krakowskiego, w kontekście odnowy liturgicznej zapoczątkowanej pod koniec XIX w. przez działalność ruchu liturgicznego, potwierdzonej powagą Soboru Watykańskiego II i wprowadzanej pod jego protektorem w archidiecezji krakowskiej. Podstawowe pytanie, na które autor dysertacji zamierza odpowiedzieć, brzmi: jaki był stosunek abp. Wojtyły do posoborowej reformy liturgicznej? Czy metropolita krakowski był w pełni oddanym entuzjastą soborowych zmian, czy raczej ostrożnym ich obserwatorem i posłusznym realizatorem? Dalsze pytania autora pracy związane są z działalnością duszpasterską ks. Wojtyły przed reformą liturgiczną: czy w jego posłudze kapłańskiej i biskupiej przed zwołaniem Vaticanum II były widoczne wpływy działającego już wtedy ruchu liturgicznego? Następną sprawą wymagającą studium było przygotowanie i udział bp. Wojtyły w soborze: czy w tym czasie młody biskup zaproponował jakieś zmiany w sprawowanej liturgii? Kolejnym istotnym zagadnieniem jest kwestia wdrażania reformy liturgicznej w Kościele krakowskim: jak wyglądała recepcja nauczania soborowego w tej dziedzinie? Czy metropolita działał sam? Czy mianował współpracowników, którzy na różnych odcinkach podjęli zadania wynikające z postanowień zawartych w Konstytucji o liturgii? Jakie instytucje służące wdrażaniu reformy liturgicznej powołał arcybiskup krakowski i jak wyglądała w praktyce odnowa liturgiczna w diecezji?

Tak postawione zagadnienie wpłynęło na kwerendę źródeł, studium opracowań, jak również na tytuły poszczególnych rozdziałów rozprawy. Analiza szeroko pojętej działalności promotorów ruchu liturgicznego zmierzających do określenia istoty i znaczenia liturgii w Kościele (rozdział I) pozwoliła określić konkretną przestrzeń, w którą wszedł Karol Wojtyła. Jego zaangażowanie duszpasterskie połączone z troską o aktywny udział wiernych w liturgii było znakiem wycucia nadchodzących zmian m.in. w liturgii (rozdział II). Udział wikariusza kapitulnego, a później metropolity krakowskiego w Soborze Watykańskim II był dla hierarchy nie tylko okresem doświadczenia tajemnicy Kościoła i jego powszechności, ale

11 Por. Z. Sadko, *Percepcja soborowej odnowy liturgicznej w diecezji tarnowskiej za pasterzowania księdza arcybiskupa Jerzego Ablewicza (1962-1990)*, Tarnów 1997; K. Matwiejuk, *Recepcja odnowy liturgicznej Soboru Watykańskiego II w diecezji siedleckiej*, Siedlce 1999; G. Bereszyński, *Reforma liturgiczna Soboru Watykańskiego II w archidiecezji warszawskiej 1963-1992*, Warszawa 2000; Z. Ogórek, *Recepcja odnowy liturgicznej Soboru Watykańskiego II w diecezji warmińskiej*, Olsztyn 2006; T. Bisko, *Recepcja odnowy liturgicznej Soboru Watykańskiego II w archidiecezji wrocławskiej do 1992 roku*, Wrocław 2009.

także możliwością odczytania zadań, jakie należało podjąć we współczesnym świecie. Dzieło realizacji soboru zostało podjęte przez działanie Konferencji Episkopatu Polski, a następnie przez poszczególne diecezje. Arcybiskup krakowski nie szczędził wysiłków, aby doktrynie soborowej nadać postać duszpasterskich działań dążących do formacji intelektualnej i moralnej ludzi wierzących. W związku z tym kard. Wojtyła zapowiadał wprowadzanie zmian w specjalnie przygotowanych listach pasterskich, podczas spotkań z kapłanami oraz w trakcie homilii i przemówień (rozdział III). Metropolita krakowski, chcąc przybliżyć Kościołowi krakowskiemu idee Vaticanum II, przygotował na ten temat również publikacje o charakterze naukowym. Z wysiłkiem intelektualnym hierarcha łączył działania duszpasterskie oraz – poprzez reorganizację pracy kurii i duszpasterstw specjalistycznych – troskę o odpowiednią formację wiernych Kościoła krakowskiego (rozdział IV). Szczególną okazją do spojrzenia hierarchy na realizację soborowej odnowy liturgii były wizytacje biskupie. Kardynał Wojtyła, sprawując protektorat nad dziełem posoborowej odnowy liturgicznej w archidiecezji krakowskiej, doglądał kwestii związanej z tworzeniem się Liturgicznej Służby Ołtarza, Ruchu Światło-Życie i ich dalszym działaniem przy parafiach (rozdział V). Z inicjatywy kard. Wojtyły zostały zwołane synody: Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej i I Synod Prowincji Krakowskiej, których celem było przyjęcie i wprowadzenie w archidiecezji i w metropolii postanowień Soboru Watykańskiego II (rozdział VI).

W rozdziale I, zatytułowanym „Ruch odnowy liturgicznej w Kościele rzymskokatolickim w I połowie XX wieku”, zostanie przedstawiona działalność wielkich przedstawicieli ruchu liturgicznego. W ich aktywności duszpasterskiej można dostrzec dążenie, by sprawowana przez szafarzy liturgia angażowała również ludzi świeckich. Dzięki działaniom pionierów ruchu liturgicznego wzrastała świadomość ludzi świeckich w głębszym odkrywaniu liturgii i jej miejsca we wspólnocie Kościoła. Powstające instytuty liturgiczne oraz organizowane kongresy liturgiczne miały istotny wpływ na większe zainteresowanie się sprawami liturgicznymi zarówno przez duszpasterzy, jak i świeckich. Pragnienie odnowy znalazło poparcie w oficjalnym nauczaniu kolejnych papieży rozumiejących potrzebę reformy w najważniejszej działalności Kościoła, jaką jest sprawowanie świętej liturgii. Rozdział I jest więc ukazaniem drogi prowadzącej do momentu, w którym uznano, że życie liturgiczne Kościoła jest jedną z najistotniejszych spraw, którą powinien zająć się Sobór Watykański II.

W rozdziale II, zatytułowanym „Karol Wojtyła w życiu liturgicznym archidiecezji krakowskiej do 1963 r.”, zostanie ukazana osoba Karola Wojtyły: najpierw młodego księdza gorliwie sprawującego Mszę św. i inne sakramenty w niegowickiej parafii, a później duszpasterza z kościoła św. Floriana w Krakowie,

w którym angażował się w życie liturgiczne parafii, inaugurując jednocześnie nowe formy duszpasterstwa (formacja ministrantów i ich rodziców, działalność scholi gregoriańskiej, animacja wiernych do aktywnego uczestniczenia w liturgii). W tym rozdziale zostanie przedstawiona treść „Memoriału Tynieckiego” oraz udział ks. Wojtyły w pracach nad jego powstaniem. Następnie zostaną opisane publikacje Karola Wojtyły na temat wigilii wielkanocnej oraz dalsza jego działalność w ramach duszpasterstwa akademickiego. Ostatnim zagadnieniem rozdziału II będzie nominacja i sakra biskupia ks. Wojtyły oraz zestawienie celebracji nowego biskupa pomocniczego przed wprowadzeniem reformy liturgicznej.

Rozdział III, zatytułowany „Arcybiskup Karol Wojtyła wobec soborowej Konstytucji o liturgii i jej realizacji w Kościele powszechnym i w Polsce”, rozpocznie się od ukazania etapów prac przy powstawaniu soborowego dokumentu o liturgii oraz prezentacją postulatów krakowskiego duchowieństwa biorącego udział w ogólnopolskiej ankiecie dotyczącej przyszłych reform soborowych. Następnie zostanie nakreślone stanowisko biskupów polskich na temat reformy liturgicznej, a także sposób jej recepcji według dyrektyw podanych przez Konferencję Episkopatu Polski. W rozdziale III zostanie także opisany aktywny udział hierarchy w obradach Vaticanum II oraz zostaną przedstawione metody wprowadzania reformy w Kościele krakowskim. Rozdział zakończy relacja z działalności kard. Wojtyły w watykańskiej Kongregacji Sakramentów i Kultu Bożego.

Rozdział IV pracy, zatytułowany „Troska abp. Karola Wojtyły o budowę struktur diecezjalnych dla realizacji reformy liturgicznej”, rozpocznie się od prezentacji studium o realizacji Vaticanum II autorstwa Karola Wojtyły. Dzieło pt. *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, napisane przez metropolitę krakowskiego było podręcznikiem do uczenia się soboru i jego realizacji. Reforma struktur Kościoła krakowskiego pod przewodnictwem kard. Wojtyły dokonywała się m.in. w dziedzinach związanych z liturgią. Odnowiony sposób sprawowania liturgii dał impuls do powstania nowych instytucji o charakterze naukowo-dydaktycznym i duszpasterskim, dlatego w rozdziale tym zostanie przedstawiona historia powstania i działalność Instytutu Liturgicznego oraz dwóch kurialnych komisji: liturgicznej i muzycznej.

Rozdział V nosi tytuł „Protektorat abp. Karola Wojtyły nad odnową liturgiczną w archidiecezji krakowskiej”. Wprowadzanie reformy soborowej w Kościele partykularnym było jednym z priorytetów pasterskiej posługi metropolity krakowskiego. W tym rozdziale zostanie ukazana recepcja odnowy liturgicznej w parafiach archidiecezji krakowskiej, której kard. Wojtyła przyglądał się podczas wizytacji kanonicznych. W wizytowanych parafiach metropolita krakowski spotykał różne formy realizacji reformy liturgicznej, o czym protokołował w sprawozdaniach. W rozdziale V zostanie szczególnie opisana posoborowa aktywność Liturgicznej

Służby Ołtarza i Ruchu Światło-Życie. Hierarcha miał świadomość, że ich działalność przy parafiach była gwarancją realizacji soborowej reformy liturgicznej.

W rozdziale ostatnim, pt. „Reforma liturgiczna w «wojtyłowym» Duszpasterskim Synodzie Archidiecezji Krakowskiej i I Synodzie Metropolii Krakowskiej”, zostanie omówiona problematyka liturgiczna w zwołanych przez metropolitę krakowskiego dwóch synodach. Analiza dokumentów synodów, ich przebieg oraz działalność synodalnej komisji liturgicznej potwierdzi, iż zagadnienie liturgii zostało tam bardzo szeroko uwzględnione, szczególnie w dokumencie końcowym pt. „Eucharystia źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego”. Dzięki innowacyjnemu pomysłowi powołania Zespołów Studyjnych, które działały w szerokich kręgach wiernych, również życie liturgiczne w parafiach stało się przedmiotem pogłębionej refleksji i większego zaangażowania.

Temat rozprawy podyktował metodę jej napisania. Na podstawie analizy źródeł przedstawiających: zaangażowanie ks. Wojtyły w odnowę liturgii jeszcze przed jej oficjalną reformą, aktywny udział hierarchy w obradach Vaticanum II, rozporządzenia metropolity wprowadzające odnowę w diecezji oraz protektorat nad tym dziełem ukazany w licznych homiliach, konferencjach i sprawozdaniach dokonano syntezy zebranego materiału, której rezultatem jest ukazanie roli Karola Wojtyły w procesie odnowy liturgicznej w Kościele krakowskim.

Autor publikacji wyraża wdzięczność Promotorowi rozprawy doktorskiej – ks. prof. dr. hab. Jackowi Urbanowi – świadkowi pasterskiej posługi kard. Karola Wojtyły przed wyborem na urząd Biskupa Rzymu – za inspirację, merytoryczne uwagi oraz braterską życzliwość. Za wszelką pomoc i wsparcie w przygotowaniu publikacji autor dziękuje również Przyjacielowi oraz pracownikom Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, szczególnie Pani Delfinie Kościółek i Siostrze Teresie Sawickiej Sł. NSJ, która w czasie wprowadzania odnowy liturgicznej była współpracowniczką o. F. Małaczyńskiego OSB – sekretarza Komisji Liturgicznej Episkopatu Polski i redaktora polskich ksiąg liturgicznych. Autor książki dziękuje również Prezesowi i całemu zespołowi wydawnictwa Księgarnia Akademicka za owocną współpracę.

Publikacja ukazuje Karola Wojtyłę – najpierw kapłana realizującego odnowę liturgii zaproponowaną przez działający wówczas ruch liturgiczny, a później biskupa, który po zakończeniu Vaticanum II doprowadził do wdrożenia reformy liturgicznej w Kościele krakowskim. Zasadniczym celem publikacji jest odpowiedź na pytanie o stosunek abp. Wojtyły do posoborowej reformy liturgicznej. Czy metropolita krakowski był w pełni oddanym entuzjastą soborowych zmian, czy raczej ostrożnym ich obserwatorem i posłusznym realizatorem?

* * *

Dzięki dysertacji pióra ks. P. Kummera uzyskaliśmy portret Kościoła w archidiecezji krakowskiej i wypełnianego przez niego posłannictwa w sferze nadprzyrodzonej w II połowie XX stulecia. Wyczuwa się, że dla Autora omawiane realia Krakowa i archidiecezji (...) jawią się bardzo plastycznie i przekonująco, a liczne konkretne kwestie są dobrze znane z autopsji, więc domniemywać można niemal z absolutną pewnością, że posiadana znajomość opisywanych czy poruszanych w dysertacji realiów, mających wpływ na rozwijanie wątku badawczego, pozwala pozytywnie ocenić wrażliwość i kompetencje Autora, co znacząco podnosi stopień wiarygodności umieszczonych informacji.

Przez całą dysertację przejawia się dyskretnie podziw dla osoby Kard. Karola Wojtyły, uczucie wdzięczności za Jego determinację i odwagę w animowanie odnowy liturgicznej w Kościele na ziemi krakowskiej.

z recenzji bp. prof. dr. hab. Jana Kopca

Pracę sytuować należy na pograniczu biografistyki i historii Kościoła lokalnego, ujętych w konkretnej liturgicznej perspektywie. Niezwykle cenne jest – w kontekście analizowanego problemu – powiązanie kilku wzajemnie oddziałujących i zachodzących na siebie płaszczyzn: Kościoła powszechnego, Kościoła w Polsce i Kościoła krakowskiego. Praca ma właściwie charakter pionierski; jest dziełem oryginalnym, które zawiera wiele nowych i cennych ustaleń. Ze względu na walory poznawcze, nowatorskie ujęcie poruszanej problematyki, szerokie wykorzystanie źródeł, dobre opanowanie warsztatu badawczego, nade wszystko rangę samego zagadnienia wnosząc o wyróżnienie recenzowanej pracy doktorskiej.

z recenzji dr. hab. Michała Białkowskiego, prof. UMK

<https://akademicka.pl>

<https://jp2doc.pl>

